

rečeno nedostatka hrvatskih jelovnika, pokazuje sporost oblikovanja nacionalnog identiteta u građanskim navikama i to vjerojatno stoga, kako drži autorica, što je riječ o navikama duboko ukorijenjenim u svakodnevni život. Iz posljednjeg poglavlja ove cjeline može se stvoriti predodžba o izgledu onodobnih kavana, njihovoj scenografiji i vizualnom identitetu, te saznati koliko je on bio u skladu s uređenjem kavana zapadnoeuropskih gradova. Autorica zaključuje da se između kavana Zagreba i drugih gradova ne može uočiti gotovo nikakva razlika, odnosno da postoji zajednički vizualni identitet svih europskih kavana. Citirajući autoričine riječi, "kavane u dvjema različitim zemljama mnogo su sličnije nego kavana i krčma u istoj zemlji. Kavana je prije svega pripadala određenom društvenom sloju. Preuzeti taj zajednički vizualni identitet znači potvrditi pripadnost građanstvu." Uz prikaz nekih zanimljivih crtica iz svakodnevnog života zagrebačkih kavana, najviše na temelju zapisa A. G. Matoša, autorica se naposljetku osvrnula i na pojavu koja je zajednička u to doba svim europskim kavanama, a to su mladi pisci. Upravo zahvaljujući njihovim svjedočanstvima (poglavitito onim iz pera Nikole Polića i Ljube Wiesnera) moguće je ispitati veze mladih i kavane. Posebice nakon povratka Matoša u Zagreb 1908., veza mladih pisaca hrvatske moderne i kavana pretvara se u svojevrсну simbiozu. Kavane ulaze u svoje zlatno doba, a piscima, boemima, ona postaje njihova svakodnevica. Tu je zapravo riječ o postojanju neformalne grupe domaćih pisaca, o svojevrstnoj književnoj mreži, koja se redovito sastaje u kavani radi zajedničkih interesa, raspravljajući i stvarajući književnost. Sve se to u pravilu odvijalo u posvemašnjoj materijalnoj neimaštini. Kavane su, posebno *Kazališna*, preuzele ulogu nekih humanitarnih institucija za sve mlade pisce, a s druge strane, davale im okvir društvenosti i prostor slobode.

Ova sociološka i povijesna studija zagrebačkih kavana i krčmi "u obradi" Ines Sabotić štivo je za svaku preporuku povjesničarima, sociolozima, ali i široj publici. Slike iz urbane povijesti Zagreba s kraja 19. i početka 20. stoljeća prezentirane su na zanimljiv, neopterećen i lako čitljiv način, te predstavljaju novinu i pravo osvježenje u domaćoj povijesnoj literaturi.

Tihana Luetić

Sacerdotes, iudices, notarii...: posrednici među društvenim skupinama, Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa 2. istarski povijesni biennale održanog u Poreču od 19. do 21. svibnja 2005., gl. ur. Neven Budak, Zavičajni muzej Poreštine Pučkog otvorenog učilišta – Državni arhiv u Pazinu – Odjel za humanističke znanosti Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli, Poreč 2007., 242 str.

Najavljenim ritmom objavljivanja radova međunarodnih simpozija *Istarski povijesni biennale*, tiskan je i drugi svezak *Zbornika* pod uredništvom Nevena Budaka (glavni urednik), Roberta Matijašića, Marije Mogorović Crljenko, Tajane Ujčić i Elene Uljanić-Vekić (članovi uredničkog odbora). *Zbornik* sadrži sedamnaest radova, od kojih petnaest podliježe standardima izvornih znanstvenih uradaka, a dva kratkim izlaganjima sa skupa. Djelo je, kao i prošli svezak, plod suradnje udruženih istarskih kulturnih, znanstvenih i visokoškolskih institucija i nije samo pokazatelj vrsnoće znanstvenog rada na regionalnoj razini, već je i mjerilo suradnje ostvarene s kolegama diljem Hrvatske, Slovenije i dijelom Italije. Tako su u *Zborniku* zastupljeni znanstvenici i sveučilišni nastavnici Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu (dvije), Zgodovinskoga inštituta Milka Kosa ZRC-a Slovenske akademije znanosti in umetno-

sti u Ljubljani (jedna), Centra za historijska istraživanja – Centro di Ricerche Storiche u Rovinj (jedna), Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU u Zagrebu (jedna), Podružnice u Puli Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU u Rijeci (jedna), Znanstveno-raziskovalnog središća Univerze na Primorskom u Kopru (jedna), Odjela za humanističke znanosti Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli (troje), Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku (jedna), Hrvatskog instituta za povijest u Zagrebu (jedna), Zavičajnog muzeja u Poreču (jedna), Državnog arhiva u Pazinu (jedna) te po jedan znanstvenik iz Pazina, Pirana i Trsta. Autori su priloga unutar okvira zadane tematike obuhvatili vrlo dugo razdoblje, počevši od srednjovjekovnoga preko ranonovovjekovnog pa do modernog doba (pol. 19. st.), i prostor od sjevernoga do južnog dubrovačkog dijela istočnojadranskog područja. No, unatoč lokalnoj prostornoj usmjerenosti, članci *Zbornika* znanstveno su usmjereni k interdisciplinarnim i komparativnim istraživanjima širega jadranskog prostora te, zahvaljujući naporima uredništva, *Zbornika* slijede početnu namjeru da se slovenska, talijanska i hrvatska znanstvena pregruća prihvate kao nerazdjeljive sastavnice jednoga zajedničkog posla.

Zbornik započinje radom Marijane Matijević Sokol *Samostanski memorijalni zapisi* (libri traditionum) srednjega vijeka i uloga svećenika-pisara (pranotara) (5-17) u kojem se analizira četiri prvorazredna povijesna vrela hrvatskog srednjovjekovlja: *Supetarski kartular*, *fundacijska listina splitskih benediktinki*, *Bašćanska ploča* i *Povaljska listina*. Autorica naglašava ulogu koju su odigrali svećenici koji se latinski nazivaju skriptorima (*scriptores*). Oni su zbog poznavanja pisma i jezika bili posrednici između elitnih društvenih grupa koje podižu i podržavaju samostane te svojevrсни nositelji kontinuiteta pismenosti i prethodnici institucija notarijata, ali i autora književnih djela.

U radu *Prevzetnost in pristranost v pravdi o cerkveno-posvetnih zadevah (Piran, začetek 13. stoletja)* (21-32) Darje Mihelič prikazuje se tijek parnice u 13. stoljeću između Piranaca i koparskog biskupa te ulogu pape u davanju ovlasti i imenovanju sudaca. Antonio Miculian prikazao je u radu pod naslovom *Ordinamento interno delle città costiere dell'Istria dal X al XV secolo* (35-49) unutarnji ustroj istarskih primorskih gradova od 10. do 15. stoljeća. Osim uloge biskupa, koji je bio najugledniji građanin, Miculian je prikazao i ulogu patricija i pučana kao najbrojnijih slojeva komunalnih istarskih zajednica.

Branka Grbavac u članku *Notarska služba i komunalno zakonodavstvo – notari u statutima Raba, Zadra, Šibenika, Splita i Trogira* (53-75) analizira statutarne odredbe o djelovanju notara u statutima dalmatinskih komuna kako bi dobila potpuniju sliku o notarskoj službi i njezinu odrazu u komunalnom zakonodavstvu. No kako je svaka dalmatinska komuna bila samostojna i politički izolirana zajednica, tako i svaki od dalmatinskih statuta sadrži posebnosti vezane uz institucije bilježništva i egzaminatora.

Rad *Sacerdotes, iudices i notarius u Poreču u 16. stoljeća – Društveno posredništvo na primjeru oporuka* (77-88) Elvis Orbanić temelji na neobjavljenoj notarskoj knjizi porečkog notara Antonija Torella, pohranjenoj u Državnom arhivu u Pazinu. Posrednička uloga svećenika, sudaca i notara unutar porečkoga društva posebno je naglašena u oporukama. Darko Darovec osvrće se u članku *Piranska oljčna desetina in vprašanje notarjeve javne vere v Istri v visokem srednjem veku* (91-97) na društvenu višeslojnost istarskog srednjovjekovlja koju su uvjetovali razgranati vlašnički odnosi, ali i prožimanje svjetovne, crkvene i autonomne gradske vlasti.

U radu *Hospitali – institucije posredništva među društvenim skupinama (odabrani istarski primjeri iz srednjega i novoga vijeka)* (99-106) Marija Mogorović Crljenko na istarskim primjerima analizira osnivanje i darivanje hospitala pokazujući njihovu posredničku ulogu. Autorica navodi kako su izvori o istarskim hospitalima skromni, ali se zato njihovu djelatnost u Istri može pratiti od kraja ranoga srednjega vijeka. Građani su sukladno svojim mogućnostima također darivali hospitale ili čak bili i njihovi osnivači, a najčešće bi uprava hospitala bila povjerena Crkvi. Posrednička uloga hospitala među društvenim skupinama najbolje se vidi iz oporučnih legata i darovnica, a posebice je vidljiva za epidemija i u vrijeme ratova.

Ivan Jurković pokazao je u članku *Pop Šimić, opat molstira sv. Petra u šumi – posredničke uloge raseljenog svećenika, kliškog potkneza i bilježnika za trajanja osmanske ugroze* (109-127) životni put Šimuna Mrzotića, od kanonika i vikara Otočačke biskupije do opata Sv. Petra u šumi. Iako je mali broj dokumenata o Mrzotiću, sačuvan vidljivo je da su mu visoka naobrazba i viši položaj u crkvenoj hijerarhiji omogućili aktivno djelovanje u pratnji Petra Kružića, kliškog kneza i kapetana, odnosno vojno i političko djelovanje. Jurković ističe kako se kod Mrzotića prepoznaje čovjek ustrajne i nepokolebljive odlučnosti da sačuva duhovnu i materijalnu baštinu, a zauzetost za potrebe puka donijela mu je popularnost i mogućnost posredovanja između viših i najnižih slojeva društva.

Zdenka Janeković Römer u radu *Posrednici spasenja: senjska spovid očena iz 1496. godine* (131-144) istražuje komunikacijske i društvene aspekte sakramenta ispovijedi u srednjem vijeku na primjeru glagoljaškog prijevoda *Confessione generale* Michellea Carcana iz Milana. U glagoljaškoj verziji to se djelo zove *Sprovid općena*, a ujedno je prva i jedina neliturgijska glagoljična inkunabula, tiskana u Senju 25. travnja 1496., te prva knjiga tiskana u Hrvatskoj na čakavštini.

Zrinka Nikolić u članku *Posredovanje milosrđa i pravde prije prava: primjeri nekih sudskih odluka u srednjovjekovnom Zadru* (147-157) analizira tri sudska spora iz 11. i 14. stoljeća u kojima se pokazuje kako je sud, očito u određenim okolnostima, primjenjivao različita zakonska pravila. Sva tri procesa također pokazuju značenje individualnog pristupa u razmatranju sudskih slučajeva bez obzira na zakonske propise. U radu *„Parochiae dentro la città“ – Beccadellijeva podjela Dubrovnika na župe 1556. godine* (159-165) Irene Benyovsky Latin u središtu je razmatranja neuspjao pokušaj u posttridentskom razdoblju da se uvede veći broj župa. Prateći prilike u Dalmaciji i Europi, Benyovsky Latin prikazala je nastojanja nadbiskupa Ludovica Beccadellija da u Dubrovniku grad podijeli na 12 župa unutar bedema i dvije izvan njih. Ističe da ni Beccadellijev nasljednik Krisostom Calvino nije uspio provesti podjelu i “po svemu sudeći bio je naklonjen dubrovačkom konzervativizmu i starom stanju”.

Slaven Bertoša u radu *Četiri oporuke kao izvor za prošlost Barbana i Barbanštine (1537. – 1806.)* (167-179) analizira četiri oporuke iz Arhiva HAZU, koje se nalaze u ostavštini Josipa Antuna Batela. Nakon detaljne raščlambe oporuka, od kojih su prve tri pisane talijanskim, a četvrta hrvatskim jezikom, autor donosi i prijevise istih. Te oporuke upotpunjuju saznanja o barbanskim prezimenima i toponimima te donose niz podataka o tadašnjem načinu života u Barbanu i u Barbanštini. *Bilježničke knjige kao izvori za izučavanje svakodnevice: primjer roda Filipin* (181-187) rad je Elene Uljančić-Vekić koji se temelji na podacima crpljenim iz knjiga porečkih bilježnika u razdoblju od 1650. do 1700. godine, dok je samo mali broj podataka preuzet iz matičnih knjiga Poreča i knjiga Porečke kancelarije. Autorica na primjeru roda Filipin istražu-

je ustrojstvo, strukturu i svakodnevni život toga patricijskog roda, koji se krajem 16. stoljeća pod osmanskim najezdom iz Zemunika doselio u Poreč.

Radom *Vizitacija Porečkog biskupa Gaspara Negrija iz 1743. – 1748.* (191-214) Jakov Jelinčić želi istaknuti važnost proučavanja vizitacija. Autor istražuje vizitaciju Porečkog biskupa Negrija nastalu u razdoblju od 1743. do 1748. Rad se posebice bavi općim podacima o vizitaciji, a manje moralnim i vjerskim stanjem u župama. Jelinčić je također ustanovio da sve Negrijeve vizitacije nisu sačuvane ili da su samo zagubljene i da će jednom izaći na svjetlo dana. Tajana Ujčić u radu *Zuppa a beneficio delli indigenti: pokretanje pučke kuhinje u Novigradu u kriznoj 1817. godini* (219-226) prikazuje način pokretanja pučke kuhinje u Novigradu u vrijeme gladne 1817. godine. Novigradski primjer pokretanja pučke kuhinje predstavlja model koji je bio primjenjivan na širem austrijskom području. U radu autorica navodi i sastojke i način pripreme *Maneštre za potrebite* te popis osoba koje su primale pomoć u hrani.

Radovi Ivice Pletikosića *Priloge k življenju OFM v Piranu* (231-235) i Giovannija Paolettija *Due ospedali per i poveri nei secoli XVII a Parenzo* (237-239) nalaze se na kraju *Zbornika* u obliku kratkih izlaganja sa skupa.

Drugi svezak radova *Istarskoga povijesnog biennala* potvrđuje dakle ne samo visoku znanstvenu razinu, nego i već tradicionalno dobru suradnju triju historiografija koje nose i obilježja nacionalnih identiteta Istre. Dojam da je suradnja s talijanskim i slovenskim znanstvenicima ostvarena u slabijoj mjeri nego što je bila za trajanja prvog susreta popravljen je njihovom brojnijom nazočnošću na trećim bijenalskim susretima, s kojih iščekujemo i skoro objavljivanje *Zbornika*.

Željko Cetina

Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru, sv. 48, Zadar 2006., 720 str.

Još 2006. g. Zavod za povijesne znanosti HAZU u Zadru objavio je 48. broj svojih *Radova* koji sadrži 18 izvornih znanstvenih članaka te 4 pregledna rada.

Prvi članak, *Prapovijesna nalazišta na području Starigrada Paklenice* (1-55), autorice Martine Dubolnić, donosi pregled dosadašnjih spoznaja o prostoru Starigrada Paklenice u prapovijesno doba, ali i najnovije podatke dobivene rekognosciranjem terena do 2005. g. Autorica donosi nove spoznaje o gospodarskom razvoju starigradskog područja tijekom željeznog doba te najnovija otkrića o nastanku središta koje u rimsko doba postaje municipij poznat pod nazivom Argyruntum.

U sljedećem radu, *Antičke plombe iz Sotina (Cornacum)* (57-80), Mato Ilkić analizira olovne antičke plombe koje su pronađene na Kornakumu – rimskom lokalitetu smještenom 10 km jugoistočno od Vukovara. Nakon klasifikacije na službene i privatne plombe, pokušava ih datirati, odrediti njihovu namjenu te utvrditi umjetničku vrijednost i značaj za prostor Panonije.

“*Catalogus episcoporum et archiepiscoporum urbis Iadertine*” arhiđakona Valerija Ponte (81-185) idući je članak u kojem Zvezdan Strika obrađuje tri kronotakse zadarskih biskupa i nadbiskupa te pokušava utvrditi tko je njihov stvarni autor. Kako će se pokazati, Valerije Ponte nije bio autor svih triju kronotaksi, već je neka nepoznata ruka kompilatorski obradila Ponteov tekst. Autor Ponteov rad smješta u kontekst historiografije 17. st. i ističe njegov doprinos boljem poznavanju zadarske prošlosti.

Idući članak, *Ivan IV. Zadrani i misija opata Martina 641. godine* (187-198), autora Stanka Josipa Škunce pokušava sistematski prikazati život i djelo pape Ivana IV. Autor ističe i važnost